

Koncilski iskorak Katoličke crkve u svijet društvene komunikacije

O pedesetoj obljetnici završetka Drugoga vatikanskog koncila

Ana Thea Filipović*
ana.filipovic1@zg.htnet.hr

UDK: 659.3:262.5 Vat.2
262.5(081.2)
Pregledni članak / Review
Primljeno: 12. svibnja 2015.
Prihvaćeno: 4. srpnja 2015.

Propitujući značenje Drugog vatikanskog koncila za odnos Katoličke crkve prema sredstvima društvenog priopćavanja, članak se fokusira ponajprije na sam koncilski dekret »Inter mirifica«, prvi dekret nekog općeg koncila u povijesti Crkve posvećen sredstvima društvene komunikacije. Prikazana genealogija dekreta te analiza i vrednovanje njegova sadržaja na temelju komentara relevantnih autora ukazuju na svijest tadašnje Crkve o važnosti medija, ali istodobno potvrđuju nužnost Koncila za Crkvu. Nakane dekreta istinski su ostvarene tek u pastoralnom naputku »Communio et progressio«, a na tragu reformnog procesa koji se dogodio samim Koncilom. Tijek sazrijevanja obnovljenog poimanja Crkve i njene uloge u svijetu vidljiv je također iz koncilске prakse odnosa s javnošću koja zauzima važno mjesto pri odgovoru na pitanje stava Koncila prema medijima. Pastoralni naputak »Communio et progressio« istinski je plod Koncila i najpozitivniji crkveni dokument o medijima do danas. U članku se zaključuje da je Drugi vatikanski koncil u tom smislu uistinu značio novo usmjerenje u odnosu Crkve prema medijima društvene komunikacije koje je bilo nužno za njen ulazak u konstruktivno-kritički dijalog sa suvremenim svijetom, snažno obilježenim utjecajem medija. Iz današnje perspektive, kada su još uočljivije opasnosti medija, oba spomenuta dokumenta zajedno zacrtavaju dvije važne strateške smjernice odnosa Crkve prema medijima: prihvaćanje, poštovanje i služenje medijima, s jedne strane, te kritički odnos prema njima, s druge strane.

Ključne riječi: »Inter mirifica«, »Communio et progressio«, sredstva društvene komunikacije, Drugi vatikanski koncil, Crkva i mediji.

* Prof. dr. sc. Ana Thea Filipović, izvanredna profesorica pri Katedri religiozne pedagogije i katehetike, predstojnica Katehetskog instituta Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Vlaška 38, 10000 Zagreb.

Uvod

Povijest kršćanstva svjedoči da se Crkva od samih svojih početaka služila komunikacijskim sredstvima svoga vremena i kulture u kojoj je živjela radi navještaja i širenja kršćanske poruke te izgradnje kršćanskih zajednica i učvršćivanja vjere vjernika. Riječ je o pisanoj, a zatim o tiskanoj riječi, o ikoničkim, auditivnim i audio-vizualnim medijima, ali i o korištenju javnog prostora i kanala društvene komunikacije određenog vremena i kulture, poput gradskih trgova, trgovačkih putova i slično. Razvoj i umnažanje sredstava društvenog komuniciranja uvijek su bili izraz potreba ljudi i ljudskih zajednica, ali je istodobno utjecalo na društvene promjene, način mišljenja, vrijednosne sustave i navike ljudi. Novi mediji stvarali su novu kulturu. Od početka novoga vijeka mediji masovnog komuniciranja počeli su pridonositi slabljenju društvenog utjecaja još jednom konfesionalno podijeljene Crkve, naročito stasanjem građanskog staleža i širenjem liberalnih ideja. Zato je službena Katolička crkva, primjerice, dugo vremena zauzimala obrambeni stav spram periodičnoga tiska (novina i časopisa) koji se javlja u 17. stoljeću.¹ Prema filmu, radiju i televiziji, koji se razvijaju krajem 19. i početkom 20. stoljeća, Crkva je, nakon početnog otpora, pokazala veću otvorenost.² Pape 20. stoljeća, prije svega Pio XI. i Pio XII., posvećivali su sve veću pozornost sredstvima društvenog komuniciranja izjašnjavajući se o njima i u zasebnim enciklikama.³ S jedne strane u njima su prepoznali nove mogućnosti evangelizacije i katehizacije, a s druge strane upozoravali su na opasnosti tih novih medija iskazujući moralni sud o njihovim sadržajima.

Odlučniji iskorak Crkve prema svijetu medija, iskorak koji nastoji razumjeti unutarnju logiku medija i novu kulturu koju oni oblikuju, događa se Drugim vatikanskim koncilom koji se održavao od 1962. do 1965. godine. Zato se ovim člankom želi pristupiti kritičkom čitanju koncilskog dekreta »Inter mirifica« koje još ne postoji na hrvatskom jeziku. Na tragu istraživanja, komentara i ocjena inozemnih, ali i značajnih domaćih stručnjaka koji su se bavili ovom problematikom, rekonstruirat će se povijest nastanka dokumenta te istaknuti važnost pripremnog razdoblja. Polazeći od rasprava, a više puta i napetosti koje su pratile nastajanje dokumenta, može se bolje i cjelovitije razumjeti snaga pojedinih tvrdnji koncilskoga teksta. Ukazat će se također na praksu izvješćivanja

¹ Usp. Mirko Juraj MATAUŠIĆ, Uvjeti nastanka i počeci katoličkoga tiska, *Diacovensia*, 6 (1998) 1, 7-10.

² Usp. Ivan DEVČIĆ, Crkva i svijet medija. Put od nepovjerenja do poziva na dijalog, *Riječki teološki časopis*, 14 (2006) 1, 9-10; Jerko VALKOVIĆ, *Crkva i svijet medija. Mogućnost susreta i različitost perspektiva*, Zagreb, Glas Koncila, 2013, 24.

³ Usp. *Vigilanti cura*, Lettera enciclica di Papa Pio XI sul cinema, www.vatican.va/holy_father/pius_xi/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_29061936_vigilanti-cura_it.html (01.07.2015); *Miranda prorsus*. Enciklika pape Pija XII., Sveta Stolica o filmu, radiju i televiziji, Đakovo, Biskupski ordinarijat, 1959.

javnosti o koncilskom događanju te na proces koji je polučilo usvajanje dekreta, a koji je na tragu prihvaćene odluke dekreta rezultirao važnim pastoralnim napatkom »Communio et progressio« koji valja čitati kao svojevrsan nastavak koncilskog dokumenta. U zaključku će se uputiti na glavne smjernice u odnosu Crkve prema medijima koje proizlaze iz današnjeg pogleda na koncilski iskorak Crkve u svijet društvene komunikacije. Iz današnje je perspektive, naime, vidljivo da je usmjerenje koje je potaknuo koncilski dekret, unatoč njegovim manjkavostima, bilo odlučujuće za daljnji razvoj odnosa Crkve prema svijetu medija.

Drugi vatikanski sabor prvi je opći koncil u povijesti Crkve na kojemu se eksplicitno raspravljalo o značenju društvene komunikacije i koji je izglasao zaseban dekret posvećen tematici sredstava društvenog priopćavanja. Iako biskupi, crkvena i katolička učilišta te poglavari redova koje je Pretpripremna komisija Koncila pitala za mišljenje nisu pridavali veliku važnost značenju komunikacije kao temi o kojoj bi Koncil trebao raspravljati,⁴ papa Ivan XXIII. je motu proprio *Superno Dei* od 5. lipnja 1960. odredio da se ustanovi tajništvo koje će se baviti pitanjima suvremenih komunikacijskih sredstava i koje će pripremiti shemu za koncilске rasprave.⁵ Tekst je imao zadaću: sažeti crkveno učenje o društvenoj komunikaciji, poduprijeti razvoj ispravne savjesti glede upotrebe medija, pojasniti odnos između medija i zahtjeva vjere i morala te progovoriti o nužnosti uporabe medija za širenje Radosne vijesti. Ta činjenica govori da je u Crkvi postojala svijest o vlastitom pogledu na sredstva društvenog priopćavanja, a koji treba iznijeti u prijedlogu koncilskog teksta.⁶ Vlastito stajalište Crkve o suvremenim komunikacijskim sredstvima temelji se ponajprije na enciklikama *Vigilanti cura* pape Pija XI. od 29. lipnja 1936. godine i *Miranda prorsus* pape Pija XII. od 8. rujna 1957. godine.⁷

1. Sadržaj i analiza koncilskog dekreta »Inter mirifica«

⁴ Samo 18 od 9348 prijedloga za koncilské rasprave koje je Pretpripremna komisija pripremila na temelju 2150 pristiglih odgovora odnosilo se na značenje komunikacije. Iza petnaest zahtjeva stajalo je 80 biskupa, a ostala tri poslala su poglavari redova (usp. Enrico BARAGLI, *L'Inter Mirifica. Introduzione, Discussione, Commento, Documentazione*, Rim, Studio romano della comunicazione sociale, 1969, 94).

⁵ Usp. IOANNES PP. XXIII, Litterae apostolicae motu proprio datae *Superno Dei* Commissiones Concilio Vaticano Secundo apparando instituuntur, *Acta Apostolicae Sedis*, 52 (1960) 433-437, br. 8.

⁶ Usp. Karlheinz SCHMIDTHÜS, Einleitung und Kommentar zum Dekret über die sozialen Kommunikationsmittel, u: *Lexikon für Theologie und Kirche. Das Zweite Vatikanische Konzil. Konstitutionen, Dekrete, Erklärungen. Kommentare I*, Freiburg – Basel – Wien, Herder, 1966, 112.

⁷ U prvom nacrtu dekreta *Inter mirifica* već u prvoj rečenici stajao je izraz *miranda prorsus* (hrv. *upravo divna/čudesna*): »Summo cum gaudio Catholicae Ecclesiae cunctas excipit mirandas prorsus technicae artis inventiones...« (»Katolička Crkva prihvaća s velikom radošću čudesne/izvanredne tehničke izume«). Franz-Josef EILERS, *Church and Social Communication. Basic Documents*, Manila, Logos Publications, 1993, 23.

Kako *Dekret o sredstvima društvenoga priopćivanja*⁸ govori o tim sredstvima? Ponajprije vidi u njima priliku za naviještanje evanđelja i odgoj za vrednote, a spominje tada poznata sredstva: tisak, film, radio i televiziju. Promatra ih s tehničkog gledišta, kao iznašašća ljudskog uma (IM, 1), a još ne kao putove dijaloga. Dekret još ne govori o značenju komunikacije za ljudski život i suživot, o komunikaciji kao socijalnoj praksi koju valja oblikovati. Prema sociologijskoj teoriji Niklasa Luhmanna komunikacija je istinski sadržaj društvene stvarnosti i temeljni element teorije društvenih sustava.⁹ Značajno je ipak da je Koncil prihvatio naziv »sredstva društvene komunikacije« koji je predložila Pripremna komisija, koja je već uočila nedostatnost pojmova »tehnologija širenja informacija«, »audio-vizualni mediji« ili »masovni mediji« da izraze gledanje Crkve na ta sredstva, a koji su se ranije pojavljivali u crkvenom rječniku. Crkva time prvi puta uvodi pojam »društvena komunikacija« kao tehnički termin u svoj doktrinarni rječnik.¹⁰

Iako Dekret promatra sredstva kao zadivljujuće izume koji pružaju mogućnost razonode, naobrazbe duha i služe kršćanskom naviještanju, istodobno ih gleda kao opasnost, jer su podložna zloporabi te se u njima kriju moralni problemi. U definiranju komunikacijskih sredstava i njihova značenja (IM, 1-2) ostaje nezamijećena društveno-politička dimenzija medija koji imaju vlastitu moć, a ona u odnosu prema ljudima može biti dvoznačna: i oslobađajuća i nasilna.¹¹ Medije se još ne promatra s aspekta ljudskog prava na informaciju, nego s gledišta prava Crkve da se služi sredstvima javnog komuniciranja i formulira socijalni nauk o ispravnoj upotrebi medija, a da ne uočava stvarnu narav i moć medija. U prvom poglavlju (IM, 3-12) dekret iznosi doktrinarna stajališta, daje odredbe glede etičnosti i ispravne upotrebe medija. Naglašava nužnost oblikovanja ispravne savjesti i javnog mnijenja. Pritom dolazi do izražaja govor iz nadređene perspektive i pretežito isticanje slabosti medija. Dekret opominje na moralne norme u proizvodnji, distribuciji i recepciji informacija i drugih medijskih proizvoda. Međutim, još ne priznaje pozitivan aspekt kritičkog pogleda koji omogućuju mediji te želi Crkvu zadržati s onu stranu kritičkog pogleda

⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Decretum de instrumentis communicationis socialis* – Dekret o sredstvima društvenoga priopćivanja *Inter mirifica*, u: DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dokumenti*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 72008, 61-76 (dalje: IM). Hrvatski prevoditelj dekreta rabi riječ »priopćivanje«, što je s jedne strane pohvalno, jer nije tuđica u hrvatskom jeziku. No, priopćavanje ipak asocira na jednosmjernost (priopćiti nekome nešto, tj. poruku), dok komunikacija u sebi već uključuje dvosmjernost poruke (uključuje i komunicirati s nekim, a ne samo komunicirati nekome nešto).

⁹ Usp. Niklas LUHMANN, *Soziale Systeme. Grundriß einer allgemeinen Theorie*, Frankfurt am Main, Suhrkamp Verlag, 1984, 191.

¹⁰ Usp. Eilers, *Church and Social Communication...*, 57; Franz-Josef EILERS, *Zum Begriff »Soziale Kommunikation«, Communicatio Socialis*, 20 (1987) 1-9.

¹¹ Usp. Hans-Joachim SANDER, *Theologischer Kommentar zum Dekret über die sozialen Kommunikationsmittel Inter mirifica*, u: Peter HÜNERMANN – Bernd Jochen HILBERATH (ur.), *Herders Theologischer Kommentar zum Zweiten Vatikanischen Konzil II*, Freiburg – Basel – Wien, Herder, Sonderausgabe, 2009, 248-249.

javnosti (IM, 7 i 11). Umjesto odgoja za kritičko mišljenje zagovara cenzuru koja se odnosi prvenstveno na društveni prostor obitelji (IM, 10). Kada govori o osiguranju istinske i pravedne slobode informiranja (IM, 12) očekuje da je zamče državni autoriteti, pri čemu nije povučena granica prema krajnje opasnoj državnoj cenzuri. Umjesto kontrole, država upravo treba štiti ljudska prava. Na Koncilu se priznavanje ljudskih prava probilo tek u tijeku trećeg zasjedanja, stoga su ovdje očite slabosti preranog izglasavanja dekreta.¹²

Drugo poglavlje dekreta govori o važnosti sredstava društvene komunikacije za Crkvu. Naglašava nužnost i hitnost njihove upotrebe u apostolatu i naviještanju. Potiče širenje dobrog, posebice katoličkog tiska koji treba oblikovati, učvršćivati i promicati javno mnijenje u skladu s naravnim pravom te katoličkim naukom i načelima šireći ispravno tumačenje događaja crkvenog života. Zahtijeva promicanje, proizvodnju i prikazivanje filmova i emisija na radijskim i televizijskim postajama, koji će osigurati održavanje crkvenih standarda na područje javne zabave, kulture i umjetnosti (IM, 14). Medijima, međutim, još ne priznaje vlastitu zadaću naviještanja Evandjelja. Diskurs ostavlja dojam straha od javnosti i želje da se vjernike zaštiti od nje stvaranjem alternativnog katoličkog medijskog svijeta. Vjernike se potiče da financijski podupru katoličku medijsku ponudu (IM, 17-18). U dokumentu još nije prisutna svijest da tek na otvorenom forumu javnih mišljenja mogu doći do izražaja prednosti kršćanske poruke. Umjesto straha od javnosti, Katolička crkva kao institucija koja je rasprostranjena diljem svijeta može preuzeti, a danas na mnogim mjestima i preuzima ulogu koja seže daleko izvan usko crkvenih granica. U krajnjim društvenim situacijama, kao što su primjerice građanski ratovi, crkveni suradnici su često najpouzdaniji izvor informacija.¹³ Crkva na taj način daje dragocjen doprinos društvu, a u duhu svoje zadaće služenja istini i promicanja mira i zajedništva sa svim ljudima dobre volje.

Dekret ipak očituje svijest Crkve o vlastitoj nedostatnosti poznavanja medija te govori o nužnosti stjecanja cjelovite izobrazbe (IM, 15 i 16). Istodobno ističe općecrkveno značenje teme preporučujući uvođenje *Dana sredstava društvenog priopćavanja* (IM, 18) koji se, počevši od 1967., obilježava svake godine i poticaj je papi da uputi prigodnu poruku o aktualnim temama iz toga područja. Izvršavanje papinih zadaća podupire se posebnim tijelom Svete Stolice za sredstva društvenog priopćavanja, a kojim se proširuju ovlasti dotadašnjeg Tajništva za tisak i predstave (IM, 19).¹⁴ Dekret određuje osnivanje takvih ureda i na razini biskupija i biskupskih konferencija te potiče na međunarodnu suradnju na području medija, uz napomenu da međunarodne katoličke saveze mora

¹² Usp. isto, 249-253.

¹³ Usp. isto, 253-255.

¹⁴ Motu proprio *In fructibus multis* od 2. travnja 1964. godine papa Pavo VI. promijenio je naziv dikasterija u »Papinsko vijeće za sredstva društvenog priopćavanja«, a apostolskom konstitucijom *Pastor Bonus* od 28. lipnja 1988. godine papa Ivan Pavao II. uzdigao ga je na rang papinskog savjeta.

odobriti Sveta Stolica (IM, 20-22). U Završnim napomenama (IM, 23) Koncil je odredio da se brigom spomenutog ureda Svete Stolice, a uz pomoć stručnjaka iz različitih zemalja izradi i izda pastoralni naputak o značenju društvene komunikacije, gdje još jednom dolazi do izražaja svijest o nužnosti crkvenog sučeljavanja s tom tematikom.

2. Dekret kao znak nužnosti Koncila

Razvidno je da je, čitajući samo koncilski dekret *Inter mirifica*, teško govoriti o iskoraku Crkve u svijet društvene komunikacije. Bio je to ipak samo značajan korak. Budući da je Koncil bio događaj u nastajanju, više je nego očito da je dekret koji je izglasan za vrijeme Drugoga koncilskog zasjedanja (29. rujna – 4. prosinca 1963.) prihvaćen prerano. Odražava pretkoncilsku sliku Crkve i njena odnosa prema svijetu. Budući da tematika nije bila teološka, rasprava je trajala kratko, iako je bilo jasno da je riječ o važnoj temi. Brzom prihvaćanju teksta pridonijela je usuglašenost koncilskih otaca da se tekst skрати i da se naknadno izradi pastoralni naputak. Načelno izglasavanje spriječilo je međutim daljnju bitnu promjenu teksta, pri čemu su odlučivali proceduralni razlozi. Pripremna komisija za sredstva društvenog priopćavanja, kojoj je na čelu bio biskup Martin John O'Connor,¹⁵ izradila je shemu čija birokracija izrade više nije dopustila promjene ni Koncilu koji je ušao u svoj samostalan reformni tijek.¹⁶ Upućenima u tematiku, slabosti teksta bile su vidljive već u vrijeme nastajanja dokumenta, čije su konačno izglasavanje i proglašenje željeli odgoditi još u zadnji čas, ali bezuspješno. Inicijative nekih katoličkih novinara i biskupa kojima se tražila temeljita revizija teksta ipak su se odrazile na suzdržanost koncilskih otaca u izglasavanju dekreta, suzdržanost koja je kod ovog dokumenta prema kraju sve više rasla, dok se kod drugih smanjivala. U konačnom izglasavanju 25. studenoga 1963. godine tekst je prihvaćen s 1598 glasova za, 503 protiv i 11 nevažćih. Čak i kod svečanog proglašavanja 4. prosinca 1963. godine bila su još 164 negativna i 27 neodlućnih glasova.¹⁷ Tako je dekret *Inter mirifica* koncilski tekst s najvećim brojem negativnih glasova. No, prošao je proceduru i pripada u koncilske dokumente, iako je sadržajno, osobito s obzirom na temu medijske javnosti, ostao pretkoncilski. To je vidljivo osobito u njegovu prvom dijelu, dok se u drugom mogu primijetiti i neke jake strane.¹⁸

Kritika je dekret odmah okarakterizirala kao pretkoncilski,¹⁹ kao najslabiji koncilski dokument koji nije ni na komunikacijsko-znanstvenoj ni na teološkoj

¹⁵ Komisija je kasnije (u vrijeme odvijanja Koncila) priključena Komisiji za apostolat laika na čijem je čelu bio kardinal Cento.

¹⁶ Usp. Sander, *Theologischer Kommentar zum Dekret...*, 238-239.

¹⁷ Usp. Schmidhüs, *Einleitung und Kommentar...*, 114.

¹⁸ Usp. Sander, *Theologischer Kommentar zum Dekret...*, 244-247.

¹⁹ Usp. Schmidhüs, *Einleitung und Kommentar...*, 115. Zbog takva usmjerenja dekret su već u nastanku osporavali koncilski teološki autoriteti kao što su Bernhard Häring i Jean Daniélou [usp. Tonči TRSTENJAK, Božja riječ pred izazovom elektronskih medija, *Obnovljeni život*, 53

razini svoga vremena.²⁰ Temelji se na neoborivim pravima Crkve, a ne sadrži ništa o utemeljenju svake komunikacije, a to je traženje istine i želja da je se izrekne. Tekstu se prigovara moralizam i simplificiranje, temeljno nepoznavanje i kriva percepcija medijske stvarnosti, iako je pisan u dobroj namjeri.²¹ Dekret odražava hijerarhijsku sliku Crkve i patronatski odnos prema društvu. Formulira objektivnan moralni red te ukazuje građanima i državi na njihove dužnosti. Istodobno daje državnoj vlasti moć nad medijima, što je izravan napad na slobodu informiranja.²² Ljudska prava na slobodu tiska ili slobodu vjeroispovijesti pritom nisu imala nikakvu ulogu. Dekret *Inter mirifica* Drugoga vatikanskog sabora više nego ijedan drugi saborski dokument samim je svojim postojanjem potvrdio nužnost Koncila. On je pokazao »koliko je malo pozicioniranje Crkve prije Koncila bilo u stanju shvatiti temelje modernog života kao medijski posredovane javnosti i integrirati ih u svijet vjere.«²³ Vjeru čine znakovi koji žele biti djelotvorni u životima ljudi. Mediji pružaju mogućnost da se vjera priopći i postane vidljiva u društvenoj stvarnosti. U demokratskim društvima masovni mediji su značajno mjesto na kojemu se ljudi bore za priznanje svoga dostojanstva i svojih prava. Stoga je nužna neovisnost medija naspram državne vlasti i društvenih središta moći, kako bi mogli zauzeti kritičko stajalište koje je iskaznica demokratske kulture. Na toj pozadini povezivanje sredstava društvene komunikacije s radošću i nadom, žalošću i tjeskobom današnjih ljudi²⁴ (usp. GS, 1) kao tema dekreta *Inter mirifica* može se smatrati srčikom Koncila. Koncil je povezo naviještanje Evandjelja i znakove vremena kao stvarnosti koje se međusobno potiču i obogaćuju (usp. GS, 4) te ponukao Crkvu na razmišljanje kako može pokazati znakovitost kršćanske vjere u konkretnom vremenu i društvu.²⁵

Dekret još ne raspolaže misaonim instrumentarijem koji razumijeva Crkvu polazeći od moderne javnosti kao temeljnog elementa suživota dostojnog čovjeka. Sukladno tome, u dokumentu se prokazuju prvenstveno krivi oblici javnog načina komunikacije, ali se ne otkrivaju javne dimenzije govora vjere. Deficit dekreta *Inter mirifica* nije slučajna, već ima strukturnu pozadinu u tadašnjoj

(1998) 2, 151, bilj. 1].

²⁰ Usp. Otto B. ROEGELE, *Das Konzilsdekret über die Werkzeuge der Sozialen Kommunikation, Publizistik*, 9 (1964) 4, 318; André JOOS, *Le Chiese cristiane accolgono la scommessa. Documenti ecclesiali sulla comunicazione mediatica*, u: Giuseppe ANGELINI (ur.), *La Chiesa e i media*, Milano, Glossa, 1996, 66-67.

²¹ Usp. Roegele, *Das Konzilsdekret...*, 313.

²² H.-J. Große Kracht drži da u tom pogledu veći autoritet nego tekst dekreta *Inter mirifica* ima oprezni nauk o medijima pape Pija XII., koji – iako vrlo suzdržano – ipak prihvaća pravo na slobodno iskazivanje mišljenja (usp. Hermann-Josef GROSSE KRACHT, *Kirche in ziviler Gesellschaft. Studien zur Konfliktgeschichte von katholischer Kirche und demokratischer Öffentlichkeit*, Paderborn i dr., Schöningh Verlag, 1997, 195-202).

²³ Sander, *Theologischer Kommentar zum Dekret...*, 257.

²⁴ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Constitutio pastoralis de ecclesia in mundo huius temporis – Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu Gaudium et spes*, u: DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dokumenti*, Zagreb, 72008, 651-816 (dalje: GS).

²⁵ Usp. Sander, *Theologischer Kommentar zum Dekret...*, 257-259.

Crkvi koja je imala poteškoća s pozitivnom recepcijom prosvjetiteljstva. Ako se hoće kritizirati masovne medije prokazujući i razotkrivajući njihove društvene opasnosti, potrebno je cijeniti strategije kritičkog mišljenja kao baštinu kritičkog prosvjetiteljstva. Medije valja kritizirati polazeći od njihovih jakih strana, a to su ljudska prava, otvoreno društvo, volja za istinom i onda kada je ona javno bolna i kada nailazi na opće prešućivanje. Javnost je moć kojoj ništa ne može izbjeći, pa tako ni Crkva. No, Crkva i dalje ima problema s time, ne samo zato što je moć javnosti ambivalentna, nego i zato što je crkveno stajalište naspram autoriteta medija ambivalentno, što očigledno pokazuje dekret *Inter mirifica*.²⁶

Unatoč očitim manjkavostima teksta, činjenica da se Koncil bavio medijima i njima posvetio koncilski dekret svjedoči o povijesnoj važnosti dokumenta. Crkva je bila *svjesna da ne smije zaobići temu* sredstava društvenog komuniciranja i odvažila se na izradu vlastitog dokumenta o medijima, iako još nije imala teološki instrumentarij za primjereno bavljenje tematikom. Za to je bio potreban reformni proces koji se dogodio samim Koncilom i tijekom Koncila. Koncilsko gledanje na komunikaciju stoga je prepoznatljivije u drugim, kasnijim dokumentima Koncila, prije svega u Pastoralnoj konstituciji o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes* koja je izglasana 7. prosinca 1965. godine (usp. GS, 6; 17; 54; 59; 73-75).

3. *Koncilski praksa odnosa s javnošću*

Da bi se shvatila stajališta dekreta *Inter mirifica* potrebno je također promotriti koncilsku praksu odnosa s javnošću. Naime, istodobno dok je Koncil izglasavao dekret o sredstvima društvenog priopćavanja i sam je u iznenađujućoj mjeri bio predmetom medijskog izvješćivanja. Godine 1961. i 1962. bile su vrijeme nuklearne prijetnje hladnog rata zbog otkrivenih sovjetskih raketnih baza na Kubi i neuspjele američke invazije na tu zemlju.²⁷ Upravo su mediji javnog priopćavanja dobili neslućenu političku važnost u tim događajima. Iako je, dakle, bilo dovoljno tema od javnog interesa, Koncil je izazvao veliku pozornost medija. Gotovo se može reći da se svjetovni tisak stavio u službu crkvenog događaja. Istovremeno, koncilski tijela nisu bila ni kadra ni spremna kvalitetno podržati rad medija. U Crkvi se nije očekivao takav interes svjetovnog tiska i globalne javnosti kakav je uslijedio odmah nakon otvaranja Koncila, posebno u Zapadnoj Europi i Sjevernoj Americi. Dok su neki katolički listovi (npr. *La Civiltà Cattolica*, pa i sam *L'Osservatore Romano*) odgađali objaviti i samu najavu Koncila, dotle nekatoličke i nerijetko čak liberalne novine (kao primjerice lijevo orijentirani francuski *Le Monde*) nisu štedjele sredstava poslati svoje

²⁶ Usp. isto, 233-234; Knut WENZEL, *Mala povijest Drugoga vatikanskog koncila*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2008, 59-60; Valković, *Crkva i svijet medija...*, 40-41.

²⁷ Usp. Robert DERENČIN, Kubanska raketna kriza i sovjetske podmornice, *Polemos*, 13 (2010) 2, 79.

stalne dopisnike u Rim kako bi pratili koncilsko događanje, a izvješćivanjem o Koncilu naklade su im se povećavale.

Rimska kurija, koja je pripremala Koncil, ne samo da nije predvidjela potporu novinarima, nego je pazila da pripremne komisije nemaju nikakva doticaja s medijima. U Poslovniku Koncila br. 26 zahtijevala se zakletva čuvanja tajne, koja se odnosila čak i na kontakte među pojedinim komisijama. Iako je čuvanje tajne razumljivo i nužno u ranoj fazi izrade tekstova, ipak nije bio opravdan »kineski zid« koji je postavljen između pripremnih komisija i tiska, odnosno katolika koji su bili zainteresirani za koncilsko događanje.²⁸ Službeni tiskovni ured Koncila na početku je radio samo po potrebi, a novinare se revno opominjalo da se ne miješaju u stvari koje ne razumiju. I sam papa Ivan XXIII. tek je u svibnju 1962. godine iskazao drukčije stajalište prepoznajući u medijima važne suradnike koji pomažu da Koncil dobije pozitivan odjek i izvan Crkve te utjecaj na sve ljude dobre volje. U srpnju 1962. godine dopustio je da se pored službenog tiskovnog ureda osnuju tiskovni centri po jezičnim skupinama. Neke biskupske konferencije, kao primjerice nizozemska i kanadska, od tih su nacionalnih tiskovnih centara načinile prave dokumentacijske centre. Službeni tiskovni ured nalazio se u nezavidnu položaju sve dok nije postalo jasno da je koncilsko događanje krenulo svojim tijekom koji papa nije želio zaustaviti, a kojim koncilski tijela nisu bila u stanju posve upravljati. Međutim, time se stvorilo novo zajedništvo između katolika i svijeta.

Navedeni proces otvaranja Crkve prema javnosti koji se događao u vrijeme pripreme i odvijanja samog Koncila objašnjava diskrepanciju između manjka kvalitete dekreta o sredstvima društvenog priopćavanja i visine kvalitete informacija o Koncilu u tim istim sredstvima. Dekret *Inter mirifica* formuliran je i izglasan dok se taj novi odnos Crkve prema medijima još nije etablirao. To se dogodilo tek krajem Drugog koncilskog zasjedanja kada se organizirala međunarodna skupina katoličkih novinara i tražila pristup barem nekolicine novinara u koncilsku aulu. Time je postupno javno izvješćivanje o Koncilu postalo dijelom samog Koncila. Nastala je stanovita komunikacija između unutarnjeg koncilskog diskursa i povezivanja s vanjskom javnošću. Sve više koncilskih otaca koristilo je te prednosti pa je 1963. godine došlo je do ublažavanja propisa o koncilskoj tajni. Bolest i smrt pape Ivana XXIII. 3. lipnja 1963. godine malo je odgodila ustanovljenje koncilskog odbora za tisak koji bi bio poveznica između tiskovnog ureda i medija, no on je ipak ustanovljen u srpnju 1963. godine. Njime se također povezo rad središnjeg tiskovnog ureda i dokumentacijskih centara pojedinih jezičnih skupina. Na razini posredovanja informacija na kra-

²⁸ Čuvanje tajne i zabranu kontaktiranja pojmom »kineskog zida« nazvao je J. A. Komonchak [usp. Joseph A. KOMONCHAK, *Der Kampf für das Konzil während der Vorbereitung (1960-1962)*, u: Giuseppe ALBERIGO – Klaus WITTSTADT (ur.), *Geschichte des Zweiten Vatikanischen Konzils (1959-1965)*, I. *Die Katholische Kirche auf dem Weg in ein neues Zeitalter. Die Ankündigung und Vorbereitung des Zweiten Vatikanischen Konzils (Januar 1959 bis Oktober 1962)*, Mainz – Leuven, Grünewald – Peeters, 1997, 189-401].

ju se ipak uspjelo priznati važnost i ulogu javnosti, ali u samom tekstu dekreta *Inter mirifica* to se još nije uspjelo.²⁹

4. Pastoralni napatuk »*Communio et progressio*« – istinsko dijete Koncila

Dekret *Inter mirifica* bio je prvi korak u koncilskom i crkvenom razvoju koji obrađuje društvenu komunikaciju kao crkvenu temu. Sljedeći korak je pastoralni napatuk *Communio et progressio*³⁰ koji treba čitati kao nastavak koncilskog dekreta koji je u broju 23 izričito naložio izradbu napatka. Objavljen 23. svibnja 1971., osam godina nakon dekreta *Inter mirifica*, ovaj pastoralni napatuk odražava novo teološko razumijevanje Crkve i njena odnosa prema suvremenom svijetu, a koje je sazrelo za vrijeme Drugoga vatikanskog sabora i učvrstilo se neposredno nakon njega. Autori pastoralnog napatka slobodno su protumačili svoju zadaću. Vodili su se mišlju da je koncilski dekret namjeravao izložiti ideje i usmjerenja, nauk i disciplinu Crkve s obzirom na sredstva društvenog priopćavanja (usp. IM, 1) te ovlastio komisiju da to precizira u pastoralnom napatku.

Na tom tragu *Communio et progressio* nanovo prikazuje »doktrinalna načela i pastoralne smjernice« (CP, 3) vrijedno usvajajući koncilске tvrdnje o samorazumijevanju Crkve i njenom odnosu prema suvremenom svijetu, osobito one iz pastoralne konstitucije o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes* i deklaracije o vjerskoj slobodi *Dignitatis humanae* te poštujući zakonitosti i pravila medija. Autori dokumenta istodobno su nastojali povezati napatuk s tradicijom Crkve prije Koncila i papinskim izjavama koje su slijedile nakon njega. Rezultat je bio dugi tekst od 187 točaka koji rabi i proširuje teme dekreta *Inter mirifica*, ali se od njega i vrlo razlikuje, i po stilu i po sadržaju. Hrabro i odlučno nadilazi raširenu odbojnost i gotovo konstitutivno nepovjerenje Crkve prema medijima koje se odražavalo u moralizirajućim zahtjevima koji nisu bili u svezi s temom, ali i latentni klerikalno-eklezijalni uzak pogled na temu medija koji je još obilježavao dekret *Inter mirifica*.³¹ Umjesto proglašenja o dužnosti Crkve da ljude pouči o ispravnoj uporabi medija (usp. IM, 3), *Communio et progressio* u svojoj prvoj rečenici ističe da su »zajedništvo i napredak ljudskog društva najpreči ciljevi društvenog priopćavanja i njegovih sredstava« (CP, 1).

U svom prvom dijelu (6-18)³² napatuk razvija i izlaže kršćansko teološko utemeljenje ljudske komunikacije kojoj je cilj bratsko-sestrinsko zajedništvo među ljudima, koje ima ishodište u trojstvenom životu samih osoba Presvetoga

²⁹ Usp. Sander, *Theologischer Kommentar zum Dekret...*, 239-244.

³⁰ PAPINSKO VIJEĆE ZA SREDSTVA DRUŠTVENOG PRIOPĆIVANJA, *Pastoralni napatuk »Communio et progressio« izrađen nalogom Drugoga vatikanskog sabora radi primjene Dekreta o sredstvima društvenog priopćavanja istoga sabora*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1971, (dalje: CP).

³¹ Usp. Michael SCHMOLKE, *Zehn ideengeschichtliche Beobachtungen zur Pastoralinstruktion Communio et Progressio*, *Communicatio Socialis*, 4 (1971) 299-309.

³² U daljnjem tekstu u zagradi se navode samo brojevi na koje se odnosi prikaz sadržaja dokumenta.

Trojstva (8). Komunikacija među ljudima utemeljuje se u perspektivi teologije stvaranja i povijesti spasenja. Sredstva društvene komunikacije služe povezivanju ljudi te napretku njihova suživota i jedinstva koje je u Božjem naumu s čovječanstvom. Ta zadaća povezana je i s najdubljim poslanjem Crkve (18). Iako govori također o mogućoj zloporabi medija kao posljedici ljudske grešnosti (9), prevladava pozitivan stav i povjerenje naspram medija zbog teološkog razumijevanja čovjekova otkupljenja po Kristu. Krist je prikazan kao »savršeni zajedničar« (11) i »savršeni komunikator« (126), model komunikacije Boga i ljudi te ljudi međusobno (12). Mediji će postići svoju svrhu povezivanja ljudi ako budu tražili istinu i potpomagali napredak čovječanstva dajući ljudima slobodu, štiteći dostojanstvo ljudske osobe i opće dobro (14-17).

Drugi dio naputka (19-100) govori o doprinosu sredstava društvene komunikacije napretku čovjeka i suživotu ljudske zajednice. Ona služe informiranju, obrazovanju i rekreaciji (48-53). Da bi sredstva omogućila i unaprijedila komunikaciju među ljudima, potrebno je osigurati javno mnijenje i pravo na informiranje. Javno mnijenje izraz je slobode govora u organiziranom društvu, a ona pripada svakom njegovu članu i članici (25). Okviri javnog mnijenja su poštenje i opće dobro (26; 42). Pastoralni naputak pridaje pravo na informaciju i pojedincu i društvu, a to eksplicitno povezuje s crkvenom tradicijom. Pozivajući se na *Deklaraciju o ljudskim pravima* Ujedinjenih naroda pravo na informaciju promatra kao temeljno ljudsko pravo i osnovu javne komunikacije (46). *Communio et progressio* trajno nastoji uspostavljati svezu s prednostima i vrijednostima modernoga pluralističkog društva. Govori o potrebi obrazovanja primatelja i priopćavatelja (64-72), o njihovim zadaćama i službama (73-83) te o potrebi suradnje na svim razinama kako bi mediji služili općem dobru ljudi i naroda. Riječ je o suradnji građana i građanske vlasti (84-91), suradnji među narodima (92-95) te među kršćanima, drugim vjernicima i svim ljudima dobre volje (96-100).

Treći dio pastoralnog naputka (101-180) usredotočuje se na djelatnost katolika na području sredstava društvene komunikacije. Govori o njihovu prinosu društvenoj komunikaciji i potrebi izobrazbe za tu zadaću kako bi posredstvom medija naviještali evanđelje suvremenom svijetu i skrbili za ljudski napredak (101-113). Naglašavanje važnosti društvene komunikacije za zaštitu i razvoj slobodnog i pluralnog društva ima posljedice i za slobodu komunikacije unutar Crkve. Dokument izričito govori o potrebitosti javnog mnijenja i u samoj Crkvi, a ono se hrani dijalogom (115).

»Stoga je neophodno da katolici budu svjesni da imaju istinsku slobodu govora i izražavanja koja se temelji na 'osjećaju vjere' i ljubavi [...] Tko god ima u Crkvi neku vlast neka se brine i nastoji da se u zajednici pojača slobodna izmjena govora i mišljenja; ujedno neka izdaju načela koja će promicati neophodne uvjete u skladu s tim ciljem« (116).

Javno mišljenje može se razviti ako se obdržava pravo na informaciju (121). Različita mišljenja vjernika ujediniuju se nakanom ljubavi i izgradnje zrelog zajedništva (117). Pastoralni naputak također govori o slobodi znanstvenog istraživanja (118) te o dijalogu između Crkve i svijeta s kojim je Crkva čvrsto sudbinski povezana (122). Sredstva društvenog priopćavanja odnose se na katolike utoliko što:

»1) pomažu Crkvi da se predstavi suvremenom svijetu; 2) olakšavaju njezin unutarnji dijalog; 3) omogućuju joj da primi mentalitet suvremenih ljudi kojima ona, po Božjem nalogu, ima obznaniti poruku spasenja. Da bi ispunila tu zadaću, Crkva se mora služiti jezikom koji je danas razumljiv i pomaže rješavanju problema što muče suvremeno društvo« (125).

Pastoralni naputak posebice govori o koristi komunikacijskih sredstava za širenje evanđelja (126-134), o zalaganju i djelovanju katolika u odnosu na pojedina tada poznata sredstva kao što su tisak, kino, radio, televizija i kazališne predstave (135-161) te potiče nužnu izgradnju struktura, osoblja i organizacije medijskog djelovanja u Crkvi koji će osigurati ostvarivanje spomenutih zadaća u suvremenom svijetu (162-180). U *zaključku* dokumenta vidljiva je otvorenost i hrabrost Crkve koja nastoji razaznati znakove vremena, sluteći da se nalazi na pragu promjena koje označavaju ne samo kvantitativni nego i kvalitativni napredak na području sredstava društvene komunikacije (181). Sukladno tome:

»Papinsko vijeće za sredstva društvenog priopćavanja brižno je pripremljivalo ovaj Naputak prema nalogu Drugoga vatikanskog sabora, pošto se posavjetovalo sa stručnjacima i nadležnima za to pitanje iz cijeloga svijeta, s nakanom i željom da objava ovog Naputka ne bude toliko sažetak negdašnjeg vremena već početak novog razdoblja« (187).

Svojim pozitivnim stavom prema svijetu i medijima, otvorenosti prema budućnosti i napretku, koji su utemeljeni na obnovljenom poimanju Objave i Crkve pastoralni naputak je pravi plod i dijete Koncila, koje odražava njegov istinski duh i pastoralna usmjerenja.³³ Tko želi saznati što je Koncil namjeravao postići dekretom *Inter mirifica*, ali u fazi njegova izglasavanja još nije bio u stanju, mora uzeti u razmatranje i *Communio et progressio* kao sastavni dio koncilskog nauka. Čitanje pastoralnog naputka nužno je kako bi se shvatile nakane, a ne samo tekst dekreta. To je pokoncilski pokušaj da se *Inter mirifica* interpretira na razini čitavog Koncila³⁴ i jedini način da se ispravno shvati i interpretira recepcija dekreta nakon što je objavljen pastoralni naputak *Communi-*

³³ To je danas široko prihvaćena tvrdnja katoličkih stručnjaka za medije [usp. primjerice: Peter MUSYL, Österreichs kirchliche Publizistik kämpft um ihre kritische Offenheit – bisher mit Erfolg, *Medien & Zeit*, 5 (1990) 4, 28].

³⁴ Usp. Sander, *Theologischer Kommentar zum Dekret...*, 255; Franz-Josef EILERS – Karl HÖLLER – Michael SCHMOLKE (ur.), *Kirche und Publizistik. Dreizehn Kommentare zur Pastoralinstruktion »Communio et Progressio« mit dem deutschen Originaltext*, Paderborn i dr., Schöningh Verlag, 1972.

nio et progressio,³⁵ iako je formalni autoritet koncilskog dekreta veći od ranga pastoralnog naputka.³⁶

Zaključak

Pastoralni naputak *Communio et progressio* postao je temeljni dokument o crkvenom medijskom djelovanju i do danas je ostao najpozitivniji crkveni dokument o društvenoj komunikaciji. Smatra ga se *magnum chartom* o kršćanskoj komunikaciji i dokumentom koji pozitivno, profesionalno i konkretno pristupa komunikaciji i Crkvi.³⁷ Promatrajući crkvene dokumente o društvenoj komunikaciji koji su objavljeni nakon Koncila, vidljivo je da je s Koncilom uistinu započelo novo usmjerenje s obzirom na vrednovanje i korištenje medija od strane Crkve.³⁸ To usmjerenje je bilo nužno, jer samo tako Crkva može ući u kritički i konstruktivni dijalog sa suvremenim svijetom koji je snažno obilježen utjecajem medija. Crkveni razvoj koji se dogodio od dekreta *Inter mirifica* (1963.) do pastoralnog naputka *Communio et progressio* (1971.) pokazuje da je takvo preusmjerenje trebalo proces teološkog učenja i nije se moglo dogoditi odjednom. Od čisto instrumentalnog i moralizirajućeg bavljenja medijima došlo se do teološki i antropološki utemeljenog razumijevanja komunikacije. To je od trajne važnosti za antropološku i etičku raspravu Crkve u odnosu na medije. Danas, pedeset godina nakon završetka Drugoga vatikanskog koncila,³⁹ kada su još vidljivije opasnosti medija s obzirom na povredu ljudskog dostojanstva pokazuje se da dekret *Inter mirifica* nije bio uzaludan. No, tek oba dokumenta zajedno pokazuju Crkvi strateški put suočavanja s medijima društvenog komuniciranja: s jedne strane valja potvrditi i cijeliti blagodati koje pojedinci, ljudsko društvo i čovječanstvo, čiji je dio i sama Crkva izložena javnosti, primaju od medija, a s druge strane valja se kritički očitovati s obzirom na zlorabu

³⁵ Usp. Helmuth ROLFES, *Inter Mirifica*, and What Followed. The Second Vatican Council as the Beginning of a New Era in the Relationship between the Church and the Media, u: Helmuth ROLFES – Angela Ann ZUKOWSKI (ur.), *Communicatio Socialis. Challenge of Theology and Ministry in the Church*, Kassel, Kassel University Press, 2007, 16.

³⁶ Usp. Sander, *Theologischer Kommentar zum Dekret...*, 236.

³⁷ Usp. Eilers, *Church and Social Communication...*, 71; Devčić, *Crkva i svijet medija...*, 13.

³⁸ Usp. Rolfes, *Inter Mirifica, and...*, 16. Među važne pokoncilne dokumente u kojima se Crkva izjašnjava o medijima pripadaju posebno: PAPINSKO VIJEĆE ZA SREDSTVA DRUŠTVENOG PRIOPĆIVANJA, *Nadolaskom novoga doba – Aetatis novae. Pastoralna uputa o društvenoj komunikaciji dvadeset godina nakon Communio et progressio*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1992; Isti, *Etika u obavijesnim sredstvima*, Zagreb, Informativna katolička agencija (dalje: IKA), 2000; Isti, *Etika na internetu*, Zagreb, IKA, 2002; Isti, *Crkva i internet*, Zagreb, IKA, 2002, kao i dokumenti istog vijeća posvećeni nekim specifičnim pitanjima vezanim uz medije. Važno je također apostolsko pismo upućeno odgovornima za društvenu komunikaciju: IVAN PAVAO II., *Brzi razvoj*, Zagreb, IKA, 2005, te poruke koje pape svake godine objavljuju prigodom Svjetskog dana sredstava društvene komunikacije. Za Crkvu u Hrvatskoj od posebnog je značenja dokument: HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Crkva i mediji. Pastoralne smjernice*, Zagreb, Glas Koncila, 2006.

³⁹ Svečani završetak rada Drugoga vatikanskog koncila bio je 8. prosinca 1965. godine.

medija, koja krši ili ugrožava ljudsko dostojanstvo, ljudska prava te viziju ljudske zajednice ujedinjene solidarnošću i općim dobrom.⁴⁰

Slijedom novog tehnološkog razvoja situacija medija se korjenito promijenila od Koncila do danas. Mediji društvenog priopćavanja za Crkvu su i nadalje znak vremena i izazov za njenu teologiju i pastoralno djelovanje. Crkvi je nužno potrebna veća kompetencija u odnosu na društvenu komunikaciju, odnose s javnošću i medije komuniciranja. Iako u Crkvi danas postoje i djeluju uredi za odnose s javnošću koji su sastavni dio crkvenih institucija na lokalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini, nužno ih je potrebno uskladiti s novim zahtjevima vremena.⁴¹ Činjenica da je Sveta Stolica 9. srpnja 2014. godine osnovala povjerenstvo koje će izraditi plan reforme vatikanskih medija⁴² i motu proprio kojim je papa Franjo 27. lipnja 2015. godine ustanovio *Tajništvo za komunikaciju*, novo tijelo Rimske kurije u koje će u skoro vrijeme biti uključeno Papinsko vijeće za obavijesna sredstva, Tiskovni ured Svete Stolice, Vatikanska služba za internet, Radio Vatikan, Vatikanski televizijski centar, *L'Osservatore Romano*, Vatikanska tiskara, Fotografiska služba i Vatikanska izdavačka knjižara, a koje je započelo radom 29. lipnja 2015. godine,⁴³ primjer su pozitivnih koraka u tom pravcu. Među glavnim zadaćama crkvenoga medijskog djelovanja na tragu koncilskog iskoraka danas treba istaknuti: a) pomoć da se Crkva jasno i zamjetno uključi u javni društveni dijalog kao kvalificirana i dijaloški otvorena partnerica, b) doprinos ostvarivanju komunikacijskog služenja Crkve koja će poticati društveni dijalog zauzimajući se osobito da se u javnosti ravnopravno čuje i uvažava i glas onih koji su politički, privredno i kulturno u slabijem položaju te c) poticanje otvorenog i slobodnog unutarcrkvenog dijaloga.⁴⁴

⁴⁰ Usp. Sander, *Theologischer Kommentar zum Dekret...*, 257-259.

⁴¹ Sadržaj ovoga članka autorica je pod istim naslovom kao i ovaj rad izložila 17. studenog 2012. na Teološkom simpoziju prigodom 50. obljetnice svečanog otvaranja i početka Drugoga vatikanskog koncila (1962-2012) koji se održavao u Zagrebu od 15. do 17. studenoga 2012. u organizaciji Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Rad je neznatno doraden i dopunjen za objavljivanje.

⁴² Obnova ide za tim da bolje poveže, koordinira i optimira rad vatikanskih medija uključujući i Papinsko vijeće za društvene komunikacije, a usklađujući ih s razvojem digitalnih medija i novim potrebama korisnika medija [usp. Nasce il comitato per la riforma dei Media Vaticani, Lord Patten presidente, www.primaonline.it/2014/07/09/187981/nasce-il-comitato-per-la-riforma-dei-media-vaticani-lord-patten-presidente/ (11.07.2014)].

⁴³ Usp. Lettera apostolica in forma di «motu proprio» del Sommo Pontefice Francesco, Istituzione della segreteria per la comunicazione, br. 1 i 4, u: http://w2.vatican.va/content/francesco/it/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio_201506_27_segreteria-comunicazione.html (30.06.2015).

⁴⁴ Usp. Bernhard LAUX, Kommunikation und Öffentlichkeit. Verständnis – Anliegen – Konsequenzen, u: ZENTRALSTELLE MEDIEN DER DEUTSCHEN BISCHOFSKONFERENZ (ur.), *Kirche und Kommunikation. Zur bleibenden Aktualität von Communio et Progressio*, Sonderheft zum Welttag der Sozialen Kommunikationsmittel 1991, Bonn, 1991, 22.

Ana Thea Filipović

The Catholic Church's Conciliar Step forward into the World of Social Communication

On the occasion of the fiftieth anniversary of the end of Second Vatican Council

Summary

By questioning the meaning of the Second Vatican Council concerning relation of the Catholic Church to means of social communication, the article focuses primarily on the council decree *Inter Mirifica*, the first decree of a general council in the history of the Church dedicated to media of social communication. Presented genealogy of the decree as well as both analysis and evaluation of its contents, based on comments of relevant authors, indicates the Church's awareness of the importance of the media at that time, but at the same time confirms the necessity of the Council for the Church. The intentions of the decree are truly realized only in the pastoral instruction *Communio et Progressio* and in the wake of the reform process which occurred by the Council. The process of maturation of a renewed understanding of the Church and its role in the world is also to be viewed from the point of Council's practice of public relations, which occupies an important place in responding to the question of stance of the Council towards the media. Pastoral Instruction *Communio et Progressio* has been indeed the most positive result of the Council and the most positive church document on media until today. The author concludes that the II. Vatican Council really meant a new orientation in relation of the Church to media of social communication that was necessary for its entering into a constructive critical dialogue with the modern world, strongly marked by the influence of the media. From today's perspective, when dangers of the media are even more noticeable, both of these documents outline two important strategic guidelines for Church's attitude towards the media: acceptance, respect and use of the media on the one hand and a critical attitude toward them from the other side.

Key words: »*Inter Mirifica*«, »*Communio et Progressio*«, *the means of social communication, II. Vatican Council, the Church and the media.*

(na engl. prev. Ana Thea Filipović/Daniela Živković)